

Okos-e vagy?

Előítéletesnek lenni menő, különösen, ha nyelvi kérdésekről van szó. A kutató azt csinálja a vizsgálatban, amit gyakran mi is: kevés konkrétum, sugalmazó kérdések és máris kész a válasz, amire számítottunk. Nehéz ennek ellenállni, de lehet.

Szabó Tamás Péter | 2011. január 11.

Amikor egy kutató szélsőséges, első látásra buta kérdéseket tesz fel, provokálni akar. Olyan kérdéseket fogalmaz meg, amelyekről maga is tudja, hogy eldönthetetlenek. Azért teheti ezt, mert Magyarországon sok értelmetlen kérdésre szokás tudni a biztos választ.

Nyolc provokatív kérdés

Egy kérdőívben szerepelt a következő kérdéssor:

Anna és Eszter ugyanabból a faluból származnak, egy osztályba járnak, de másképp beszélnek:

Anna

- a nagyszüleivel mindig tájszólásban beszél,
- a barátai közül csak kevéssel beszél tájszólásban,
- a tanáraival soha nem beszél tájszólásban

Eszter

- mindenkivel mindig tájszólásban beszél

Ha megpróbálsz elképzelni őket a beszédmódjuk alapján, mit gondolsz, ...

- *melyikük okosabb?* Anna / Eszter
- *melyikük szorgalmasabb?* Anna / Eszter
- *melyikük kap jobb jegyeket?* Anna / Eszter
- *melyikük népszerűbb az osztályban?* Anna / Eszter

- o *melyikük kedvesebb?* Anna / Eszter

Szerinted...

- o *helyesen teszi Anna, hogy különféleképpen beszél az emberekkel?* igen / nem
- o *helyesen teszi Eszter, hogy mindenkivel egyformán beszél?* igen / nem
- o *barátkoznak egymással?* igen / nem

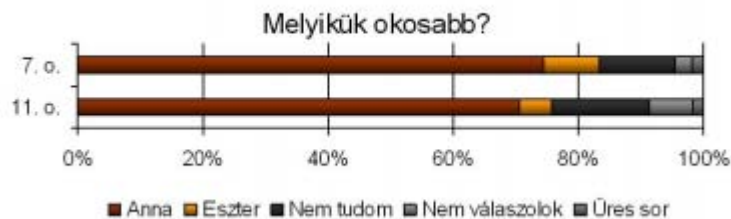
A kérdések négy dolgot sugalmaznak:

1. valakinek a nyelvhasználata alapján el lehet dönteni, hogy okos-e, szorgalmas-e, elismert-e, népszerű-e, kedves-e;
2. helyeselhető vagy helyteleníthető az, hogy valaki éppen úgy beszél a másik emberrel, ahogy;
3. két ember beszédmódjából még az is kiderül, milyen barátai vannak;
4. megalapozott ismeretek híján, egy meglehetősen elnagyolt vázlat elolvasása után is ítéletet lehet mondani valakiről.

Így van-e?

Miről szólnak a kérdések?

A nyelvművelő és a legtöbb magyartanár így szól hozzánk: „gyere, megtanítunk szépen, jól beszélni, hogy okosabb legyél, jobban tudj majd dolgozni, elismert legyél, kedveljenek téged, jó társaságba kerülj! Megtanítunk, hol beszélhetsz úgy, ahogy azt otthon tanultad és hol kell ezt elrejtened, nehogy bajod essék”.

Forrás: Szabó Tamás Péter

Amikor a tanár kijavítja, esetleg le is szidja a diákot, mert „helytelenül beszél” magyarul (például *suksüköl* vagy *nákol*, esetleg *eszeket* mond vagy *de viszontot*), azt szeretné, hogy a nebuló, képletesen szólva, Anna legyen. Hogy az a beszéd, amit otthonról hoz, maradjon csak meg otthonra. Ne nagyon reklámozza mások előtt. Hiszen még kinevetnék érte. A pofon egy szalonképesnek tartott változata ez, „a diák érdekében”.

Forrás: Szabó Tamás Péter

Ha pedig valaki nem úgy beszél, nem úgy ír, ahogy „szép és jó”, könnyen

azon kaphatja magát, hogy egyes helyekről kinéznek, azzal rémítgetik, hogy nem tud majd elhelyezkedni, nem csinál karriert. Még lustának is bélyegezhetik, mert „meglenne ugyan hozzá az esze, de nem figyel arra, hogy beszél”. Így könnyen ki lehet maradni a „jobb társaságból”.

Miről szólnak a válaszok?

Az, aki a fenti kérdésekre tud válaszolni, azt mondja magáról, hogy különbséget tud tenni a néhány soros leírás alapján két emberről. Nem biztos, hogy a mindennapi életében valóban különbséget is tesz, de ezt mondja magáról. Lehetett úgy is ikszelni, hogy valaki nem tud vagy nem akar válaszolni. Sokan így tettek, vagy csak üresen hagyták a papírt.

A kutató számára nagyon fontosak a „nem tudom”, a „nem válaszolok” válaszok és az üresen hagyott sorok. Sokszor ezek a legbeszédesebbek. Azt jelzik, hogy valaki – különböző okokból, de – úgy dönt, hogy a kérdésre nem ad egyértelmű választ. Nem száll be abba a játékba, hogy mi most megmondjuk, ki a menőbb. Bármilyen módon, de visszautasítja a feltételezést, hogy a fenti kérdések megválaszolhatók. A kutatót az érdekelte leginkább, hogy sokan tesznek-e így. Ő ugyanis nem szeret válaszolni az efféle furcsa kérdésekre.

A válaszok 7. és 11. osztályosoktól származtak, közel 1200 diáktól.

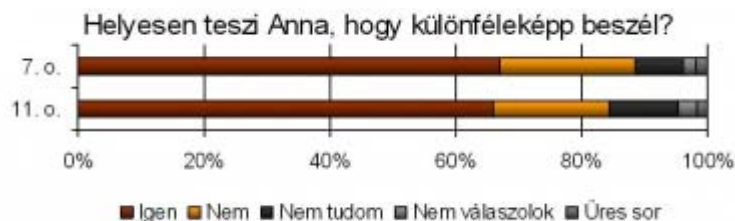
Előítéletesnek lenni: menő

Okosság, szorgalmasság, jobb jegyek és népszerűség tekintetében elsöprően Anna győzött (kivéve a népszerűség kérdésében a 7. osztályosoknál, ahol Eszter is labdába rúghatott). Ebben nemcsak az az érdekes, hogy a tájszólásban beszélő lányt általában butábbnak, lustábbnak és rosszabb tanulónak nézték, hanem az is, hogy a diákok kb. négyötöde állást tudott foglalni a kérdésben.

Forrás: Szabó Tamás Péter

Tehát az is előítéletes választ adott, aki Esztert tüntette fel pozitívabb színben. Persze volt, aki azt írta a kérdőív szélére, hogy csak azért Eszter az okosabb, mert „Anna elég buta, ha tud helyesen beszélni és csak ritkán alkalmazza”. Ő tehát még ezzel is leminősítette a tájszólást. Volt, aki azt közölte, hogy javarészt tippelt – de ő is döntött valahogy.

Forrás: Szabó Tamás Péter

Amiben nem tudtak dönteni a diákok, az a kedvesség kérdése. Itt válaszoltak a legtöbben úgy, hogy nem tudnak állást foglalni, Anna pedig nem győzött fölényesen.

Forrás: Szabó Tamás Péter

Akik nem döntötek, olykor fel is háborodtak és – vérmérséklettől függően – a margóra írták, hogy „**HOGY LEHET ILYEN HÜLYESÉGET KÉRDEZNI!!!** **MINDENKI ÚGY BESZÉL AHOGY TANÍTOTTÁK, NEM ATTÓL LESZ OKOSABB!**”, „**Nevetséges kérdések!!!**”, „**Nem hinném, hogy számít a beszédstílus**”.

Forrás: Szabó Tamás Péter

Helyes-e, ha valaki csak otthon beszél tájszólásban, az iskolában viszont nem? Ebben kevés volt a bizonytalanok. Anna viselkedését egyértelműen díjazták, Eszterét kevésbé (a diákok közel fele szerint nem teszi jól, hogy mindenhol tájszólásban beszél).

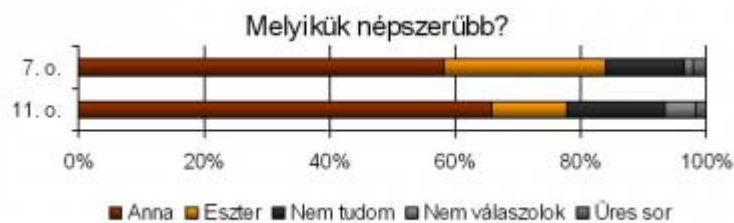

Forrás: Szabó Tamás Péter

Mit jelent ez az egész?

A kérdőíves vizsgálatoknak rengeteg korlátja van. Lehet, hogy valaki elkapkodja a választ, nem gondolja át a kérdést, nem pont arra válaszol, amit a kutató kérdezni akart. Amit tehát ezekből az adatokból le lehet szűrni, az nem az, hogy a diákok ilyen meg olyan előítéletesek, rossz emberek, elfordítják a fejüket, ha tájszólásban beszélő embert látnak stb. Az egész csak annyit jelent, hogy ha egy tanórára bejön egy kutató, kérdőíveket oszt ki és a fentiekhez hasonló kérdéseket tesz fel, akkor a diákok döntően úgy viselkednek, mintha eldönthető kérdéseket látnának és döntenek is valahogy. Az már szinte mindegy – bár nem véletlen –, hogy hogyan.

Kiskorunktól kezdve megtanítanak minket, hogy hogyan kell a világ dolgairól gondolkodni. Az iskola egyik funkciója éppen ez: elsősorban nem a kémiát vagy a nyelvtani szabályokat tanuljuk meg, hanem megtanulunk a kémiáról és a nyelvi jelenségekről valahogyan beszélni. Magyarországon az a divat, hogy valakinek a beszédéről el lehet dönteni, okos-e vagy népszerű, ezért az iskola is ezt tanítja. A tájszólással kapcsolatban ráadásul hol azt tanítja, hogy kínos – pl. egy előadásban –, hol azt, hogy ízes és értékes – de sok haszna nincsen, legfeljebb skanzenben jó mutogatni.

Forrás: Szabó Tamás Péter

Nem szokás átgondolni, hogy amit megtanulunk mondani valamiről, az úgy van-e. Vizsgahelyzetben – amilyen pl. egy kérdőívkitöltés – főleg nem szokás belegondolni a saját tapasztalatainkba. Nem szokás direkt ellentmondani az előfeltételezéseknek, a sugalmazásoknak.

Ezzel még nincs vége!

Mi a jelentősége annak, hogy a 11.-esek rendszerint nagyobb arányban vállalták, hogy nem tudnak döntést hozni, mint a 7.-esek? Mit mondanak az adatok? A diákok fejébe nem látunk, de a következő cikk – interjúk alapján – arról fog szólni, tud-e ebben a kérdésben állást foglalni egy kutató.

Címkék: [NYELV ÉS POLITIKA](#), [OKTATÁS](#), [ELŐÍTÉLET](#), [KUTATÁS](#), [KÖZOKTATÁS](#), [NYELVI JOGOK](#), [NYELVJÁRÁS](#), [NYELVMŰVELÉS/NEM MŰVELÉS](#), [NYELVÁPOLÁS](#), [SZOCIOLINGVISZTIKA](#), [TÉVHIT](#), [ÁLTALÁNOS ISKOLA](#)

Kapcsolódó tartalmak:

[Háttal kezdjük a mondatot](#)

[Kálmán László: a nyelvművelés áltudomány](#)

[Kártékonykodók, ármánykodók](#)

Balázs Géza: „a nyelvművelés eljut az emberekhez”

Több, mint nyelvtan

Hasonló tartalmak:

[A British Library a változatos angolért](#)

[Egyre több magyar iskola válik kétnyelvűvé a Beregszászi járásban](#)

[Afrikaans kontra angol: komoly vita](#)

[Botrányfilm a komi-permjákokról](#)

[Előre a föderális Olaszországért!](#)

Hozzászólások:

Még nincs hozzászólás, legyen Ön az első!

Hozzászóláshoz [lépjen be](#) vagy [regisztráljon](#).